

Szelnoktól Sabácig

Koczka József naplója (1914)

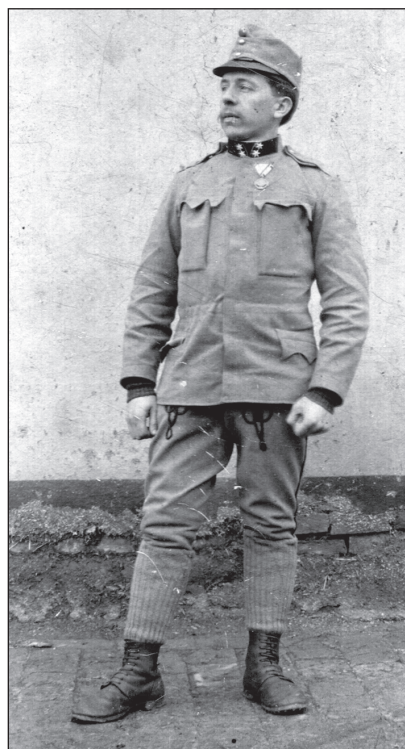
II. rész

20-án. [Vasárnap]. R.(eggel) 8 órakor átmegyünk Pričinovičra. Az útról visszaküldenek bennünket, nem lehet átmenni. Sevaricen segítünk a Divisions sanitäts anstaltnak [a hadosztály szanitécalakulatának] az átszállítás- s átkötözéssel. Du. 1 órakor átmegyünk ismét, útközben meghozzák s bedekungunk parancsnokát, Vida freitert, folytonos tűzben megyünk át. Bent a templom mellett állítottuk föl a hilfplatzot. 10 perc múlva becsap az első srappel, s aztán sorban egymás után 10, mind a templomot és környékét [találja]. Ismét visszavonulási parancsot kapunk, s Leitnerrel együtt egy csomó sebesülttel visszamegyünk Sevaricere.

21-én. Hétfőn. Reggel Borbély Balázst leadjuk a Divisions san(itäts).-anst.(antalt)-nak, lymphadenitise [nyirokcsomó-gyulladás] van, aztán átmegyünk Pričinovičra, ott felállítjuk a hilfplatzot. Dolgunk hál' Istennek, alig akad. Kb. ½10-kor hozzák be Foser kapitányt, a karján 2 golyót kapott. A II. zászlóaljtól egész nap 1 sebesültünk van.

Este 7 órakor igen erős golyózapor és srappel-tűz. Emberéletben nem esik kár, egy lovat lőnek agyon az udvaron. Tüzereink lövésétől aludni sem lehet, folyton lőnek. A faluban kb. 30 ágyú van fölállítva, s odakint a svarmlineában [harcvonalban] is irtózatos tüzelés. Sebesültet azonban nem hoznak be egyet sem.

22-én. [Kedd]. Reggel az egész éjszakai harc eredményeképpen 2 súlyos sebesültet kapunk mi, s az összes 68-as talán 8-10. De. átmegyek egy kocsival Sevaričere, hogy a legénységünknek ennivalót szerezzek. Ott a 10. század megvendégel a tisztí étkezőről kakaóval és malacpecsenyével, azután Kremsiertől szerzek 25 db kenyeret, 24 konzervát, zwibackot [két-



Testvére, Andor katonaképe

szersültet], kávékonzervát, teát, cukrot, rumot, s azzal mentem vissza a hilfplatzra vele. Útközben már találkoztunk a 33-as népfölkelőkkel. Tarolják le a beláthatatlan kukoricatáblákat és bozótokat, a szerb dekungokat helyrehozzák, illetve megfordítják, hogy esetleges visszavonulásra mi használhassuk föl eredményesen, a hullákat és döögöket temetik el.

Este 6 órakor parancsot kapunk, hogy menjünk át Urevacra, s ott állítjuk föl a hilfplatzot. Ismét a 4-5 nappal ezelőtti helyen állítjuk föl. Ilonkától és Andortól levelet kapok. A bedekungot beosztjuk éjjeli őrségre, s lefekszünk aludni.

Erős ágyú- és kézfegyvertűz, a golyók füttyülnek az udvarban, nem eshetik kár semmiben, a lovak jó fődözetben vannak.

23-án. [Szerda]. Reggel 6-kor sebesülthöz költenek fel. Súlyos fejséb, [a] golyó valószínűleg a légzőcentrumot érte. Még kettőt hoznak, mindkettő a kezén sérült.

Kávét főzünk reggelire. Sebesültek elmentek Sevaricére. Kis itt van a municíós kocsikkal, velük beszélgetünk.

Menü: csirkeleves, malacpecsenye, pogácsa (tepertős), gyümölcs, feketekávé.



*Testvére, Ilona,
Andor leányával, Icusával*

Du. 2 sebesültet hoznak, 1 súlyos haslövés, másik könnyebb. Volt még egy, a bal mutatóujját lőtték le, apáti fiú, Farkas Lajos.

Este ismét erős golyózápor, csak dekungban lehet megmaradni. Vacsora: Hasche konzerv pirítós kenyérrrel, tea és hozzá tojásos kétszersült. Szóval jól élünk. Kocsink későn jön vissza.

24-én. Csütörtök. Reggel 6 órakor 4 sebesült az éjszakai lövöldözésből. Később egy súlyos haslövés. Schimunekék de. 11-kor kiköltözködtek ide Uzičere [Uzveče]¹, a szomszéd házban ütötték föl tanyájukat, mindenáron ide akartak jönni, de átküldtük őket, ne zavarják itt a levegőt.

Rózsa, elteszem Icusnak.

Menü: paradicsomleves, csirkepecsenye alma- és szilvakompóttal, fekete-kávét. Csönd van egyébként, golyófütyülés alig van, egy-két ágyúlövés.

Egy embernek a 7-től [ti. a hetedik századtól] elharapta az egyik konyhaló a bal mutatóujját.

¹ Mácsvai falu Pričinovičtól északra.

Hausner a Hám gépfegyverétől bejön hozzánk. Hámnak nincs semmi baja. Valamelyik nap szép eredménnyel dolgoztak, vagy 60 halott fekszik a fegyverük előtt.

Este a golyózapor jön megint.

Roszzul alszunk. Sok a bolha.

25-én. *Pénteken.* Reggel ½6-kor felköltenek 6 sebesülthöz, mind jobb-és balkar lövés. 2-t át kell kötni. Mind I. B.(ataillon)-beli. Huszártisztektől kapunk egy 24-ei Est-et.² Tegnapelőtt írtam Ilonkának, ma odaadtam az egyik sebesültnek, vigye el magával, s adja föl valahol. Ma, ha lehet, megint írok nekik. Pistától levél.

Ebéd pazar, mint mostanában mindig. Vendégünk volt Tauber zászlós. Igen szép dolgokat beszél, s ha mindenütt úgy megy odakint, akkor jól állunk.

Egy vadász őrm.(ester) vágat végig a falun, s azt kiabálja, 8-kor vorwerts [előre], tehát a 8. hadtest is akcióba lépett. Állítólag Sabač és Belgrád a miénk. Belgrádba a 7. hadtest vonult volna be.

Du. kapunk 4 sebesültet, 1 tüdőlövés, jobb o.(ldali), 1 fejlövés a homloklebenyeken át.

Este nyugodtabb a hangulat. Kevesebb golyó füttyül, s kevesebb ágyúlövés.

26. *Szombaton.* Reggel 3 sebesült. Mind könnyebb. Beküldjük őket a tegnapi főbelőttel együtt. Ez még mindig él. Pulzus 120, légzés norm.(ális). Hányás, eszméletlenség.

A Dr. 3 Az Újságot kap, van mit olvasni.

Ebéd paradicsomleves csirkével, feketekávé. Csongoréktól, Szabó Kálmántól, Palkótól levél.

Kis hozza hírül, hogy ma este levált bennünket egy landstorm [népfölkelő] ezred. Jó volna Zimonyba visszatérni!

Du. 2 sebesült, könnyebb sebek. Estefelé megerősítik a hírt, hogy megyünk vissza, s helyettünk egy népfölkelő brigád jön, de hogy mi hová megyünk, semmi hír. Teljesen felkészülve fekszünk le, hogy bármelyik pillanatban készen lehessünk az indulásra. Már a vacsorát is úgy költjük el, hogy akármelyik pillanatban eldobjuk, s megyünk. Golyók füttyülnek, sőt srapnel is hull a falura, ablakunkon berepül egy puskagolyó.

27-én. *Vasárnap.* Reggel 6-kor egy sebesült. 7-kor Hám fhgy a gépf.(egyveres) o(sztagá)-val már bent van, aztán egyenként jönnek a századok, s

mennek tovább Sevaricere. A honvéd népfelkelők már kimentek. 10 órákor indulunk mi is az 5. század után. Útközben kapok 2 lapot Palkótól s Gulyás B.-tól. Közel Sevaricéhez kb. 50 lépéssel előttem s 20-szal a Dr. előtt egy gránát robban fel, s aztán kapunk még többet is. Sevaricén az I. Marsbat.(aillon) legénységét felosztják, az egyes századokat kiegészítik. Hilfsplatzunk is kap 1 káplárt és 2 embert 1 feldtragéval tartalékba.

Menázi Sevaricen rizses gulyás disznóhússal.

Állítólag visszamegyünk Metkovičon [Metković] túlra Glučin [Glušci] ellen. Azt beszélik, Potioreket szorongatják a szerbek, s megyünk segíteni. Most megint repülnek fölöttünk a srapszelek, valahol mögöttünk messze robbannak. Egy azonban már nagyon közel, egy udvarban csapott le. Azt beszélik, 4 órákor indulunk.

A bakancsom talpa le akar válni, s másikat szerezni nem tudok, sem hazulról nem jön.

Egy szobában 18-an alszunk, persze földön és szalmán, s sok bolha a hálótársunk.

28-án. Hétfőn. Éjszaka nagy civakodások. Reggel egy rendelkezés, mely szerint ezentúl tiszti szálláson zászlós, kadét és önkéntes csak akkor alhatnak, ha jut hely, értsd, ha megengedik a tisztek nagy kegyesen. Ugyanúgy a tiszti koszttal is.

Nem Glučin ellen megyünk, hanem Tabanovič [Tabanović] ellen. Sabac már a mienk, s közben még ez a falu a szerbek kezében van, s ezt kell elfoglalni. Hogy igaz-e, nem tudjuk még. Zimonyból hallunk híreket, Belgrádba parlamentert küldtek át, adják föl a várost. Nem adták, s a 35 efm-es mörserekkel [mozsarakkal] másfél napig szakadatlanul lötték a várost. Rommá van löve. A Cigány-szigetet is elfoglalták, a 32. össz(esen) 1000 ember veszteséggel, sebesültek és halottakban. Köztük két alezredes.

Állítólag du. 6 órákor indulunk.

Már nem megyünk el, mert a konyhák parancsot kaptak vacsorafőzésre, s 6 óra.

A doktor a besprechungon [megbeszélésen] a köv.(etkezőt) tudta meg. R.(eggel) 2 órákor abmars Tabanovits felé. A Hilfspl-t Sevarice szélső házai egyikében fogjuk fölállítani. Csapatunk bekerítő mozdulatot tesz, s valószínű, hogy nagyobb ellenséges csapat lesz kénytelen a fegyvert lerakni. A legénységnek utasítása van, hogy az esetleges foglyokkal emberségesen bánjon. Az angriff [a támadás] 5 órákor.

29-én. Kedden. ¼2-kor auf [fö]l], de csak ¼4-kor indulunk. Mi a falu végén megállunk, s esőben várjuk, mikor mehetünk tovább. Kb. 10 órákor

kapunk értesítést, hogy kimehetünk egy majorba. Zászlóaljunk Brigade rezerva [tartalékbrigád], előttünk kb. 2 km-re. 12 után hívnak bennünket kiljebb (sic!), oda egy kb. 1½ km-re fekvő majorba a trágirrel [hordággyal] és 3 kocsival megyünk ki. 3 B.(ataillon) H(ilfs)pl(atz)-a már itt van, sebesült van sok, de csak az I., II. és IV.-től. A sebesültek azt mondják, halott sok van. Meghalt Vetró zászlós az I.-ből.

Golyó meglehetősen jön, s az egyetlen rossz kis épület mögött alig tudunk elég helyet találni a kötözéshez és sebesültek elhelyezésére.

Este 7 órakor visszaindulunk, miután a sebesülteket mind elszállítottuk Drenovára.³ Az előbbi majorba térünk vissza. Ott az egyetlen épület már meglehetősen tele van, s az embereimmel a szalmaboglyák között csináltatok fekvőhelyet magamnak és Tótnak. Hűvös van, de van fölösleges köpönyeg és takaró, s a fölé meg szalmát raktak bőven a fiúk. Csak nem fázunk talán meg.

30. Szerdán. Az éjszaka egyszer beborult és kevés ideig esett, a sátorlap valamennyire megvédett bennünket. Reggel ½6-kor arra ébredtünk föl, hogy a lábunk fázik, a szalmát lerúgtuk egy kicsit magunkról.

Reggel 8-kor kiindulunk a hilfspatzra. Ott mindjárt egy törzsorvos nagy lármával fogad bennünket. Schimunek csinált már megint kellemetlenséget, bebeszélte a törzsnek, hogy rengeteg sebesültünk volt, s végül kisült, hogy egész idáig egyetlenegy emberünket kezelték, s szállították el a mi kocsinkon, ellenben mi mindjárt fedeztünk föl egy rozoga ólban egy III.-belit, aki már tegnap dél óta ott fekszik kötözetlenül.

Délben hívnak bennünket kb. 300 lépéssel kiljebb közvetlen a reserve [tartalék] mögé a 21-es vadászok segélyhelyére. Egy alig látható kis viskóban helyezkedünk el, s az embereinknek egy nyitott, szalmafedelű színt készitünk el, oldalát oszlopokkal, kukoricaszárral s földdel fedjük, hogy a golyótól védve legyen. A vadászok mellettünk vannak egy szalmafedelű téglaiállóban. Egy ezredorvos s egy magyar fiú s a helyettes vitézségi ezüstéremmel. Cigány-szigeti működéséért kapta, ahol még mint patrul kommandós vett részt.

Este a golyó hatalmasan jön, itt kimozdulni igazán nem lehet, szinte biztos, hogy lelövik az embert, ha kilép. Meglehetősen hideg van, s a kulipinyónkon egy fia ajtó sincs, s az összes takaró a köpönyeg.

Október

1-(j)én. Csütörtökön. Reggel 4 ó(ra)-kor hidegre ébredtünk föl, s u.(gyan)-a.(kkor) jelentik, hogy van egy sebesült fejsebbel. 8-tól egy ember kisebb

bőrsebbel a homlokán. A Tóni csinál jobb ágyat, hoz be szénát a lábunkra és egy lópokrócot. Ezután már jobban aludtunk valamivel, legalább nem fáztunk.

Kb. 10 órakor parancsot kapunk, hogy menjünk hátrébb. Valami 4-5 száz lépésnyire jöttünk hátra, a golyó itt is jár, csakúgy, mint amott. Kút nincs, s gunyhó olyan, amibe(n) legfőljebb 4-5 ember fér el. Az embereink dekungot [fedezéket] csinálnak fadarabokból és földből. Egy vadász sanitáts fejlővést kap 1 órakor, s alig egy órával később hoznak be a rezervától egy sebesültvivőt megsebesülve. Különben nem csak az ő embereikre jár a rúd, egyet a mieink közül is meglóttak reggel. Erősebb fejhorzsolást kapott.

Ebédkor sokszor emlegetjük Uzvicsit [Uzvece], most meglehetősen sóványan élünk.

Este mind erősebben jön a golyó. Mindenkit bekergetünk a dekungba. A vadászok ezredorvosa az első dinerjét [tisztiszolgáját] délben küldte vissza kórházba, az új dinert este, mikor a vacsorájukat készíti be, lövik lábszáron. El lett határozva az előbbi helyre való visszatérés, mely, bár közelebb van, de sokkal jobb és több a hely.

2-án. Pénteken. Reggel 9 órára átköltöztünk az előbbi helyünkre. Gottlieb őrnagy ismét megjelent maródi vizitre. A Dr. kiállított neki egy bizonyítványt, hogy szolgálatra teljesen alkalmatlan. Kosztolásunk most vagy 3 napja igen rendetlenül megy, ma elküldjük sebesültekkkel dr. Váradit, hogy szerezzen élelmet akárhonnán és akármit. Ismét van két sebesültünk. Az egyik Horvát inf.(anterist) [gyalogos]. Öccse annak a zászlós Horvát-nak, aki Zimonyban meghalt. 3-an voltak testvérek, 1 meghalt, s most már a másik kettő is megsebesült. Ez most tüdőlovést kapott.

Este ismét 2 sebesültünk van, egyik haslövés, a másik egyik sebesültvivőnk, comblövés. Mikor kötözöm, óriási golyózapor jön, s magam is könnyen megsebesülhettem volna. Abba kellett hagyni a kötözést, s biztosabb helyre, az eddigi hevenyészett dekungnál elhúzódni. Lefekvés este ½10 órakor.

3-án. Szombaton. Reggel egy sebesülthöz költenek fel 6 órakor, utána jön Szél hadnagy megvizsgáltatni magát. Panaszoljuk neki elhagyatottságunkat. Alighogy kiment, már jön is az egyik sebesültvivőnk, hoz csokoládét, rumot, cigarettát stb. Nemsokára megjön Váradi is, hoz kenyeret, konzervát, kétszersültet, kávé, cukrot, theát, rumot stb. A svarmból [rajból] is küldenek még be csokoládét, konyakot, rumot, spirituszt stb. Mocselini z.(u)g(s)f.(ührer) [szakaszvezető] reggel följánlott több száz koronát, hogy helyeztessem át a hilfplatzra. Lekaptam csúnyán, de

hogy megszabaduljunk tőle, kivittem a Dr.-nál, hogy küldjük át a fenébe, csak nálunk ne maradjon. A Dr. utoljára kiosztotta csúnyán s elküldte a Reg.(iments) Stábhoz [az ezredparancsnoksághoz].

Ismét kaptunk 1 üveg bort és 2 üveg sört. Szóval este lumpolás lesz.

Ágyú- és puskatűz egész késő estig nem volt. 9-10 órakor fűtyül egypár golyó.

Tauber zászlós vizitelt nálunk. Most sokkal pesszimistikusabb hangulatban van, mint Uzvičen volt. Azt mondja, a 16. századból csak 70 ember van meg. Igen sok tiszt elesett és meghalt. Sebesültünk nincs egész nap, hál' Istennek.

4-én. Vasárnap. Reggel 7 órakor maródi vizit és könnyebb sebesültek átkötözése 8-kor. Embereinket elküldjük földerítő körútra; krumplit és káposztát hoznak. Az örökös húsevés után jó lesz egy kis finom vasárnapi ebédnek paprikás krumpli.

Gyulától kapok lapot. Jelentkezett a számár a pilótaiskolába. A svarmliniában [harcvonalban] ½11-kor a Gott erhaltet [az osztrák császári himnusz] húzza valamelyik muzsik (sic!), s van utána nagy éljenzés. Ma van a király neve napja. Az éljenzés után végig az egész harcvonalon ropog a salvam [sortűz]. De csak legalább minden 100-ik golyó találna egy szerbet.

A menázsit és járulékot tegnap reggel óta bámulatos szépen kapjuk, mindent behoznak bőségesen a svarmból. Oka az, hogy a vadászok ezredorvosa észrevette tegnapelőtt koplalásunkat, s ő írt ki az ezredesünkhöz, hogy nekünk sehogy sem küldik a menázsit, azóta pontosan megy minden. Ebéd saját főzésű paprikás krumpli volt.

Du. az öreg kocsisunk egyik lovát meglövik. Orrát érte a golyó, rettenően vérezett, de úgy látszik, megmarad, a vérzés elállt, s estefelé már evett s ivott a ló.

Este ½9-kor rettenetes golyózapor, olyan erős, hogy az őrt sem lehet fölváltani, golyó golyót ér, a háztetőt, a falat folyton veri, aki kimozdul, biztosan a halál fia. A tüzelés egész késő éjszakáig tartott változatlanul, aludni is sokáig nem lehetett tőle.

5-én. Hétfő. Első kellemes meglepetés, hogy nincs fogkefém, az éjszaka a kocsin átlótték a borjúmat, s egy golyó pont a fogkefémét választotta ki, s összetörte a nyelét. Második, hogy szakad az eső, a ház körül tócsával áll a víz.

Sebesülés nincs, maródi összesen talán 5 van az egész zászlóaljtól. Az eső 9 óra tájban eláll, s kezd ritkulni a felhő. Javítottam a dekungot, s a lovaknak istállót csináltatok, az éjszaka pocsékul eláztak szegények.

Ebéd csirkeleves, krumpli rizzsel, utána feketekávé, csokoládé.

Ebéd után végigheverünk a díványon, de megzavar bennünket Hauser látogatása, megkínáljuk feketekávéval. Új híreket nemigen hoz, állítólag rövidesen vége lesz a mi dolgunknak. Bosznia felől erősen szorítják a szerbeket, s a bolgárok is betörték volna Macedóniába. Váradit beküldjük rekvirálni, hozzon mindent, ami használható. Nagy a csöndesség, golyó csak alig jön, az is igen magasan. Kiderült teljesen, gyönyörű szép este van. Várad egy kb. 80 kg-os disznót hozott, mindjárt meg is pörzsöltetjük, a fehérpecsenye és a 2 hátsó sonka a miénk, a többi szétosztatik a legénység között.

Vacsorát kívülről kapunk, grízes babot, sonkás tésztát s rizses levest.

Fölváltva olvassuk föl a 2. Az Ujságot.

6-án. Kedden. Reggelre szépen kitisztul. Köd és dér van, de remek, szép, napos idő. 8 óra felé a szerbek felől repülőgép jön. A jelzése után ítélve orosz biplán, tüzéségünk lő is rá, de nem találja. Sebesültünk nincs, maródit elküldünk 4-et. Tauber délben bejön. Ismét a lábával van baj, a cipő feltöri, s most már meg kell nyitni egy kisebb abscessust [tályogot]. Beszél a külső életről, most nem tud olyan érdekes dolgokat mondani, mint Uzvečen. Ő is a rezervában van. Korányi is felkeres bennünket.

Az éjszaka egy századnyi szerb szökött át hozzánk. Előző este átjött egy, s azt mondta, hogy átjönne több ember, ha biztosak lennének, hogy bántódásuk nem lesz. Egy levelet írtak vele, s egy káplár elvitte azt egy kúthoz, amit a szerbek szoktak használni. Visszajövet a káplár megsebesült, de ma reggelre egy egész század, tiszték is fegyver nélkül, itt voltak nálunk.

Jó hírek mindenfelől.

Este Tóthot iskolázzuk. Vonul megint egy sebesült 8-kor az 5. századtól.

7-én. Szerdán. Az éjszaka meglőtték egyetlen szállítólovunkat, a Szürkét. Fejlövést kapott, s mozdulatlanul ottmaradt. Beküldünk Leitnerhez, s kérünk kocsit. A Dr. is beteg. Influenza bronch [influenzás hörghurut], s most még ráadásul gyomorgörcsei is vannak. Úgy látszik, kibetegszik lassanként mindenki. Egyetlen használható emberünk, dr. Várad is lázas, és fáj a gyomra. Tífuszgyanús, elküldjük őt is. Így aztán nem marad egyetlen értelmes emberünk sem, akit valamivel meg lehetne bízni. A papunk megint meglátogat bennünket, s hoz ismét jó híreket. Bejárta az egész svarmlineát, s azt mondja, a legénység víg, s jól érzi magát.

A B(ataillon) kom.(mandatúra)-nak [zászlóalj-parancsnokságnak] ki-mutatást küldünk az egészségi állapotról, s óvintézkedéseket rendelünk el.

Estefelé újságolvasás, munkálkodás a ház körül. A fiúkkal a szalmatetejű színt egészen körül beépítetjük, s bent 70 cm mélyen kiásatjuk. Ott van hely a lovainknak is, embereknek is. Elfér benne szűken 6 ló és ezenkívül 10–15 ember. Jó meleg hely lesz, csak sötét. Úgy hallatszik u.(gyan)i.(s), hogy hosszasabban itt maradunk, s azért mindenképpen igyekszünk be rendezkedni.

8-án. Csütörtökön. Reggel a szokásos maródi vizitet tartjuk meg, 3 foghúzás. Hám f(ő)h(adna)gy és Fehér h(adna)gy meglátogatnak bennünket, de nemsokára szaladnak is vissza. Újságot kaptunk vagy 3-(a)t, s van mit olvasni. Én hosszú levelet írok haza, amit majd valami sebesülttől fogok elküldeni valamikor. Levélírás közben jön egy parancs, hogy azonnal vonuljunk tovább az ezred vonalának jobbszárnyára a bataillonnal együtt. Főlkészülünk s indulásra készen állunk. A B. komm. maga sem tudja, hova mennek. Az én tanácsomra a Dr. kiküldi Kocsis káplárt az elmarsolt 2 század után. Az V. és VI. marad helyén, s a másik kettő sem messze ment, tehát mi itt maradunk a további intézkedésig. Herceg megjött, hozott 3 ajtót, széket, lócát, edényt, s most folytatjuk a berendezkedést. Én is rögtön munkába fogok. Csináltuk az ajtót, külső és belső félére raktunk fel egyet-egyet, főlhajtható asztalt állítottunk be az egyik ablak alá. Kint, az istállólakáson is javításokat és pótlásokat eszközölnek a fiúk, s mellett a Tóni készíti a vacsorát. Lövés még 7 óraker is elvétve hallatszik, s mihelyt egy-két golyó elfütyül, megszólal mellettünk a tüzérség, s akkor ismét csönd.

8-kor hoznak egy sebesültet, az 5-nél a dekungban sérült meg könynyebben egy legény. Ily sokáig még egyszer sem voltunk fönt, 11-kor fekszünk.

9-én. Pénteken. Reggel 8 óraker maródi vizit. Ismét egy tifusz- és egy vérhas-gyanús. Összesen 3 beteget szállítunk el a Div. San. Anstallnak. De. 11-kor kilátogatok az 5. századhoz. Örömmel fogadnak, mint minden olyan embert, aki valami újat mondhat nekik. Én nagyon nem sok újat tudok mondani. Megkínálnak teasüteménnyel, csokoládéval, borral, cigarettával. Kérek tőlük holnapra egy maródis susztert, aki megcsinálhatja nyugodtan a bakancsom talpát. Pompás kis háza van minden bakának, a tiszteknek meg valóságos kis palotájuk van. A földbe építve ajtó, ablak rajta, kályha benne, a földbe ágy kivájva, a matrac persze szalma, és sátorlap a lepedő, köpönyeg a paplan. Egész kis város egy utcával. Bejutni valóságos labirintuson át lehet, a bevezető futóárok czik-czak vonalban megy, és a dekungok előtt egy hosszú, egyenes, mélyen bevágott út. A bevágás

maga oly mély, hogy a földszint vállig ér, s a kihányt föld kb. fél méterrel magasabban van a legnagyobb ember fejénél. Igazán csoda volna, ha itt a legnagyobb golyózárban is történnék sebesülés.

Alig érek haza, jön Hauser zászlós a Maschingev.(er) [gépfegyver] II-től, s utána a zugsführer hoz négy pontyot. A kötnivaló baka képes elmenni egy óra járásra, hogy halat foghasson a Bitvában. Valószínű ugyan, hogy iszapízű lesz, de azért halpaprikás lesz estére a vacsora. Kapott a doktor egy fél liter bort, tehát a hal úszni fog.

Alig ment el Hauser, jön Tauber egy vadász zászlóssal. Tauber kötés-váltásra jön, s orvosi honorárium egy üveg bor. Domány f. zöld szilváni, egy tábla csokoládé, egy csomó cigaretta. A jäger zászlós beszél, hogy a mieink tényleg használnak exploziós [robbanó] lövegeket, de minden embernél legföljebb 10 db van, s ezt csak belövésre használják. Látják, hol robban, s úgy már 5 lövéssel be tudják löni magukat. Tauber mondja, hogy ma ismét 2 bolgár szökött át, s hozott magával megkötozve 2 szerbet is. Az utóbbiakat rögtön agyonlőtték, a bolgárokat meg jól tartották mindenféleképp. Szegény fiúk, örültek. Beszélték, hogy hetek óta a napi kosztjuk egy fél kenyér és semmi egyéb, cigarettát, dohányt meg 2 hónapja most láttak először.

Tauber előléptetési mániában szenved, majd sürgette Kostyánt, hogy én még mindig nem vagyok k.(adet) asp.(iráns) [jelölt], s Tóth nem káplár, vagy legalább freiter. Késő este, 1/7-kor mentek el.

Közben volt 2 sebesült. Egyiknél combcsonttörés (coll. chirurg), másiknak bal lábfeje löve artériás vérzéssel. Azonnal elküldjük mindkettőt. Alighogy elmentek, erős tüzelés kezdődik, s sűrűn hull a golyó. Ugyan épen jön-e vissza ember és ló?

Nagy László magántanár meghalt az újvidéki kórházban. Nem tudjuk, sebesülés-e vagy valami járványos betegség vitte el. Mori Pali dr. 14 napi szabadságot kapott (az ő sógora volt).

Levelemet még mindig nem tudtam elküldeni, sebesültjeink egyike sem volt olyan, hogy rábízhattam volna.

A hal nem úgy sikerült, mint ahogy a Dr. számított rá, dühös volt, nem evett belőle. Persze hogy nem Tisza-parti halász készítette. T.(ulajdon)-képpen egy kis paprikás, sós, halízű forró víz volt, de legalább jó meleg volt.

10-én. Szombat. Szokásos időben maródi vizit. Utána a Dr-ral együtt kimegyünk Ziger hgy-ékhoz. Éppen akkor kapják a parancsot. Benne Antwerpen elestét, az orosz harctéren pedig balszárnyunk győzelmét közlik. Az eső folyton esik, s a futóárok fenéke bizony sáros. Parancs érkezett

különben, hogy a futóárkokat ki kell szélesíteni, s mindenütt 2 m mélyre kiásni.

Hazajövet elkezd fájni a fejem, s fáj a bevett migrenin dacára is örülten. Egész nap csak heverészttem, ebéd s később vacsora nélkül feküdtem le.

A suszter bent varr, csinálja a bakancsomat, egy bárka nagyságú komót bakancs van a lábamon.

11-én. Vasárnap. 8-kor a szokásos maródi vizit. Ismét egy pozitív és egy gyanús vérhas. Az ezredben már van egy kolera eset.

Az eső folyton esik, s a környék, különösen ahol a dekungok és futóárkok vannak, merő sár. Néhol bokáig süpped az ember a sárban. Du. bekérünk az 5. sz.-tól egy embert. Pesten civilben kályhás, s a konyhánkba pompás sparherdet [takaréktűzhelyet] készít téglából, a platnit Sevaricérről hoztunk már pár nappal ezelőtt. Lehet ezentúl sütni, főzni, nem lesz tele konyhánk füsttel.

Tauber készül Újvidékre, s többrendbéli megrendelést adunk föl nála: gyertya, szappan, cigaretta, fogkefe stb. Odaadtam neki a levelet, ő biztosan el fogja küldeni.

Este ismét erősebb tüzelés, s a hozzánk közel álló tüzérséget gránáttal is lövik. Folyton dolgozik a világítópisztoly mindkét részről. Ma volt egy sebesült nálunk a Muzsiktól. [?] Vagy maga lőtte meg magát, vagy közvetlen közelből lőtték meg, mégpedig a mi fegyverünkkel. A seb bemeneti nyílásánál szinte kormos volt a bőr a puskaportól.

A téli pokrócokat megkaptuk. A Dr-nak 3, nekünk 2-2, a legénységnek egy-egy jutott.

12-én. Hétfőn. Megint egy pozitív vérhas. Mory már visszajött. Nagy Laci Uzvičen volt, s srappel találta, a sebesülés után mintegy 4 óra hosszáig élt még. Nagy a valószínűsége, hogy a mi előbbi helyünkön volt a hilfšplatza, s ott ment át a sebesültjeihez, mikor kapta a sebet.

Lassanként kifogyunk minden főznivalóból. Csirke, liba már nincs, s a disznófélét összefogdostatta a proviantura [élelmezési parancsnokság]. Nagyobb baj, hogy főzelékfélét nem lehet találni sehol. Oda tudnám adni egy tányér zöldfőzelékért az összes pénzemet. Hússal ellát bennünket a konyha bőven, az is a baj, hogy nagyon bőven.

Az eső kitartóan esik, s úgy neki van borulva, mintha sohasem akarna jó idő lenni. Egy a jó: mi aránylag jól el vagyunk látva. Hol innen, hol amonnan pumpolunk egyet-mást, s különösen bőven van tea, kávé, konzerv, cukor s rum jut az embereinknek és betegeinknek is, ha a konyhától nem hoznak, akkor is.

Az esti lövöldözés persze megint elkezdődött, s 6 óra után a házból kimozdulni egyenlő az öngyilkossággal. Ma dél felé különben erősen kereszték a szerbek az ágyúinkat gránátokkal, de mihelyst a mieink megszólaltak, elhallgattak ők. Úgy látszik, azt tartják, az okosabb enged.

Hazulról megint semmi. Sem levél, sem csomag.

13-án. Kedd. Esőre ébredünk. Egészen csúnya, rideg idő van, hideg északi széllel. Azt mondják, gyönyörű szép és nagyon hosszú ősz szokott lenni. Különben reggel 6 órakor költöttek föl sebesülthöz. Megint egy, amit nem tudok megmagyarázni sehogy sem. Csúnya, nagy lőtt seb a jobb alkar felső részén. Sebesüléséről nem tud számot adni. Állítólag kihívták a dekungból, hogy menjen patrulba, s a sebesültvivők reggel találták meg, s nem volt nála semmi egyéb, mint a töltött fegyver, amiből egy lövés ki volt löve. A seb úgy néz ki, mint amit közvetlen közelről lőttek, de puskapornyomok nem voltak rajta.

A proviantura ellen megint rablóhadjáratot indítottunk, s kaptunk rumot, cukrot, kávé, szardíniát...

Mieink erősen ágyúzzák a szerbek állásait.

Téli ruha kiosztva! Mindenki kapott egy jó meleg alsóinget, nadrágot, kapcát, hósípkát és kesztyűt. Ez utóbbiba ugyan magam is beleférnék egészen, de jó lesz kesztyű fölé.

Hazulról megint semmi, már én kezdek aggódni! Nincs-e vajon otthon valami baj, s talán azért nem írnak?

5 órakor 3 sebesültet hoznak. 2 lábán, 1 a jobb kéz kisujján van sérülve. Dekungkészítés közben érte mindhármukat egy golyó. Kibetegszik lassanként mindenki. A Dr. megint rosszul érzi magát, lázas, a dinerje, Tóni is, és az egyik bandage-trägerünk, Herceg is beteg.

Kb. 6 órakor kezdődik a tüzelés, s ma különösen nagyon erős ágyútűz van, a szerbek is ugyancsak lőnek a mi állásainkra és ágyúinkra.

Vacsora paprikás krumpli, tea.

14-én. Szerdán. A Dr. az éjszaka rosszul volt. Reggel megint 2 vérhas és egy tifusz. Maródi vizit, közben 2 sebesültet hoznak. Az egyik fejlövés, a másik bal mell. Valószínűleg a pulmonalis [a tüdőt a szívvel összekötő artéria vagy véna] van átlöve. Ez utóbbi 10–15 perccel a bekötés után meghal. 11 órakor igen erős ágyú- és gépfegyvertűz. Mieink lövik a szerbeket. Valószínű, hogy valami jó cél van, mert a gépfegyverek szigorú parancsot kaptak, csak akkor lőni, ha jó célt látnak.

Temetés. Az eső elállt, és a felhő kezd szakadozni, talán szép idő lesz.

A du. egyhangúan, unalmasan telik, mint mindig, mióta ilyen szomorú idő van. Ülünk a sötétben saját magunk szerkesztette asztalunk mellett, s hallgatunk nagyokat. Akkor indulunk föl megint, mikor határozottan kezd tisztulni. Szinte jólesik ismét látni a csillagos eget.

Herceg helyett Leitner egy Erlich nevű zsidó gyereket küldött bandageträgernek. Nagy akasztófavirág, de legalább lesz, aki ismét tud egyet-mást requirálni.

Vacsora birkapaprikás, igazán jó volt, mint ahogy a Tóni előre bejelentette. Vacsora után majdnem 11 óráig eldiskurálgatunk, a téma persze a háború és – miről álmodik a baka – a béke.

15. Csütörtök. Gyönyörű szép napsütéses reggel. Az öreg szomszéd, a vadászok tábori ezredorvosa költ fel bennünket. Visszajött Burghard, s az öreg most a 92. gy(alog)e(zred)-hez megy cheftartznak [főorvosnak]. Búcsúzni jött.

Maródi viziten semmi új. Elküldünk egy maláriásat s egy Polyartr(itis) rheum.(atica) [heveny ízületi gyulladás]. Ehrlichet bízunk meg a szállítással, meglátjuk, mit tud.

De. rendezkedés a ház körül, sár eltisztítása, lépcsőkészítés, dekungok javítása stb. Bandagetrágereinkkel átpakoltatom a kosarakat, s míg a dr. átlátogat a jägerekhez, én kimegyek a III. B-hoz. Terjék Pali a II. sz. kommandánsa [parancsnoka]. Zsákmány szivar, cigaretta, kevés dohány. Egy napra megint biztosítva vagyok. Hazulról még mindig semmi, hacsak most nem hoz Ehrlich valamit.

Az ebéddel nagyon késik a konyha, s nekünk éppen ma nincs mit főzni, már $\frac{1}{2}4$, és még mindig nincs ebéd.

Ma nagyobb mozgalom volt észlelhető mindenfelé. Legalább a folytonos fegyverropogás és ágyútűzből arra lehet következtetni, hogy valami van készülöben. Este hat órakor erősödik az ágyúink tüzelése. Rengeg teg lövést leadnak, még itt is szinte reng a föld a gránátok robbanásától, s közbe(n)-közbe(n) megszólal a gépfegyver is. Úgy látszik, sikerült ágyúinknak kiverni a szerbeket dekungjaikból. S olyankor, mikor ezek kiugrálnak onnan, szólal meg a gépfegyver is, mert az csak egész biztos célra lő. Különösen 8 órakor egész erős a tüzelés, és ropog nagyon sokszor és tartósan a gépfegyver. Valószínű, hogy igaz az a hír, hogy 18-án általános támadás lesz a szerbek állásai ellen, s annak az előkészítése lehet ez a mozgolódás. Pedig ha ez bekövetkezik, nehéz napja lesz megint a 68.-nak is. A szerbek állásai mögött kb. 200 lépésnyire van a Jerez folyó. Ez mintegy 40 mét.(er) széles.⁴ Ha ők ki lesznek verve állásaikból, biztosan a Jerez mö-

⁴ Közvetlenül Sabácnál torkollik a Szávába, amelynek a mácsvai kerületben ez a legnagyobb mellékfolyója.

götti állásaikba. Addig ugyan igen nagy veszteségeik lesznek, de ha majd ott támadjuk őket, lesz nekünk kétszer annyi.

A nappalok csak jók, sőt, ha ilyen szép idő van, mint ma is volt, kedélyesek is, de az éjszakák, különösen így, hogy a helyzetről semmi biztosat nem tudunk, sokszor igen kellemetlenek. Sokszor elbeszélgetünk róla, hogy mi lenne, ha ilyen örült golyózápokban kapnánk parancsot a visszavonulásra. Bámulatos csak az, hogy sebesültet csak alig-alig hoznak az ilyen örült tüzelések után, s ennek csak az lehet a magyarázata, hogy igen magasban lőnek a szerbek, s az ilyen éjszakai tüzelésnél a mieink is biztosan, s a golyó(k) a rezervára, sőt inkább ide mireánk és még hátrább hullanak, úgyhogy itt életveszélyes kimozdulni, míg ott bátran dolgozhatnak, s mégsem történik baj.

Későn, kb. 11 órakor feküdtünk le, az ágyúdörej és a fegyverropogás még mindig tart, de olyan ismerős hangok már ezek, hogy egyáltalán nem zavarnak bennünket, elalszunk békével.

16. Péntek. Ismét gyönyörű szép őszi nap. Szinte jobban esik minden. Reggelinket is kint a napon fogyasztjuk el. Maródi is alig van. Két sebesültet küldünk be az anstaltnak. A doktort Szijj kapitány hívhatja 11 órára. Krebs látogat meg bennünket. Azt mondja, hogy a már második este megismétlődő nagy ágyúzás tényleg igen jó eredménnyel járt részünkről, s a gépfegyverek a kiugratott szerbekben igen nagy károkat tettek. A Jerez még kb. 1 km-re van a szerbek állásaitól. Most sappörök [szapörök, azaz árkászok] dolgoznak mindenfelé. Födött futóárkokat készítenek a szerbek állásai alá igen sok helyütt, s azokat fogják fölrobbantani, s akkor sturmolnak [rohamoznak] a mieink. Másképpen csak igen nagy áldozatok árán lehetne őket kiverni állásaikból.

Ballon captirjeinket [megfigyelőléggömbjeinket] megint lövik a szerbek srappellel, persze mint eddig is, most is eredménytelenül.⁵ Sokkal messzebb és magasabban van(nak), semhogy legjobb ágyúikkal is eredményesen tüzelhetnének rájuk. Föltűnő sok srappeljük nem explodál. Egyik ballonunkra kilóttek vagy 15 löveget, s ezek közül mindössze 10-nek explózióját [robbanását] láttam.

A hozzánk eljutó újságok mind tele vannak csupa jó hírekkel. Állítólag itt már igen messze bent van a seregünk. Csakhogy mi erről igen keveset tudunk. Holnap lesz egy hónapja, hogy átléptük a Szávát, s azóta rengeteg

⁵ Az osztrák–magyar haderő léghajói a hadszínteret Platićevo légtéréből figyelték (FÉNYES é. n., 68). Egy orosz megfigyelőléggömb viszont a Banjica fölött üzemelt (ĐURIĆ–STEVANOVIĆ 1986. 161).

emberáldozat árán sem haladtunk sehol 20 km-nél mélyebben Szerbiában. Mindenesetre nehezebb a mi helyzetünk, mint az ellenségé. Sehol egy megfelelő jó állás, míg a szerbek a kiürített falvak lakosságát maguk elért hajtvá kényelmes és jól védő dekungokat csináltatnak maguknak. Bozotos erdőkön, beláthatatlan kukoricatáblákban kell előrehaladnunk, s igazán minden talpalatnyi helyet sok vér árán tudunk elfoglalni csak. A vidék ideális szép rengeteg sok apró erdejével és gyümölcsfáival, de egy támadó hadseregnek igen rossz terep.

A földművelés meglehetősen alacsony fokon áll. Kevés búza, kukorica, nem éppen jó fajta gyümölcsfák, különösen igen sok dió. Takarmánytermelésnek sehol sincs nyoma, széna kevés. Különösen sok a disznó, kevesebb a marha. Falvaikban, ahol eddig jártunk, egyetlenegy olyan házat találtunk, amelyik valamennyire modernnek mondható. Legtöbb ház egy szobából és egy nyitott tűzhellyel ellátott konyhából áll. Majdnem minden épület téglából épült, s kivétel nélkül mind cseréppel fődött. Cserépfödélű a legkisebb tanyai viskó is...

Asszonyaik szövő-fonó ipara eléggé fejlett. Igen szép pokrócokat s jó vászonféléket készítenek. Sok helyütt találtunk keresztöltéses hímzéseket. Körülbelül minden 10 házra esik minden faluban egy pálinkafőző. Sok helyütt találtunk hordókban rakiát, egyszer főzött, kellemetlen szagú, mondhatnám, bűdös cefreszagú pálinka. Rendkívül sok a szilvafa, s majdnem minden háznál 3-4-5 nagy 10-15 Hl-es [hektoliteres] hordó cefrét találtunk.

Kecskeméti, Makó-vidéki, körösi ember paradicsomot tudna csinálni ebből a vidékből. Földje elég jó, iszapos föld. Nekünk most nagyon csúnya, s bizony sokkal jobb volna messze-messze pár száz kilométerrel északabbra lenni, mint itt. Valaha majdcsak hazasegít bennünket az Isten.

A Dr.-t Szijj kapitány azért hívatta, hogy megbeszéljék a járványok elleni óvintézkedéseket, a vízellátást, menázsit stb.

Szabácsot aláaknázták a mieink, s állítólag holnap, 17-én fogják az aknákat fölrobbantani. A mi arcvonalunknál az ásást csak holnap kezdik a sapörök. Hozott a doktor bort, szivart, körtét és kártyát. Mindjárt használatba is vettük az utóbbit, elkezdtünk máriásozni. Estefelé megint elkezdett borulni, de esőre talán még sincs kilátás. Kb. vacsoráig kártyázgatunk s tárgyaljuk közbe(n) a háború esélyeit, lelkesedünk a jó híreken, s búsulunk a rosszakon.

17-én. Szombat. Ismét szép idő. Maródi talán összesen 5 van, azok is könnyebb maródiak, láz nélkül. Csupán kettőt küldünk be, azok is még a tegnapi vizitról maradtak itt megfigyelésre. De. nagytakarítás. Reggelivel

nagyon elkésünk, mert a vizit utánra hagytuk, s csokoládét főzünk vízben. Nincs semmi különösebb dolog.

Állítólag egy szerbet fogtak el, s az azt vallotta volna, hogy holnap, 18-án föl kellett volna robbantania a jaraki hidat⁶, s ez lett volna jel a szerbek általános támadására. Persze, hogy mi igaz ebből, nagyon kérdéses. Állítólag a legénységnek a parancsban hirdették ki.

Du. ¼4 órakor beküldünk egy sebesültet.

Az újoncok megérkeztek. Szép, tiszta, új ruhában jönnek. Szegény fiúk, vajon hány kerül már holnap a mi kezeink közé.

Kb. egy fél órával azután, hogy elment(ek) a kocsisok a sebesülttel, hoznak egymás után 5 sebesültet. Egyet bekötözve továbbküldünk a III. B(atallion)-nak. Súlyos mellseb. A mieink között egy fejlődés. Beszélni nem tud, eszméletlen van. Többi könnyebb sérülés. Éjszakára itt marad mind. Az egyik sebesültvivő beszéli, hogy amikor az újoncokat osztották be, teljesen nyílt terepen közéjük srapneleztek a szerbek. Három 38-as (közülük kettő újonc) azonnal meghalt, és egy 68-as baka szintén. Szegény fiúk, azok igazán rövid ideig szenvedtek a háborúban.

Este megint igen erős fegyvertűz. Ágyúink alig-alig szólnak közbe.

Hogy mi volt velünk az este, nem tudom. 9 órakor már olyan álmosak voltunk, hogy alig tudtuk a szemünket nyitva tartani, le is feküdtünk hamarosan, s dacára az éjszakai nagy fegyver- és ágyútűznek (mondják), aludtunk hatalmasan ébredés nélkül reggelig.

18-án. Vasárnap. Úgy látszik, igaz az, hogy itt szép hosszú ősz szokott lenni; az égen sehol egy felhő sincs, s már ½9-kor valósággal melegen süt a nap. Sebesültjeinket már korán, 6 órakor elszállítjuk, mert lovainkat patkoltatni akarjuk. Maródi kevés, s aki van, majdnem mind komoly beteg. 6 közül 4-et elszállítunk, hogyha megjön a kocsink. A kocsinak hoznia kell valahonnan egy igen nagy teknőt, az lesz a fürdőkádunk, s egy kisebbet, az a mosóteknőnk lesz. Általában a kocsisnak egyszer s mindenkorra utasításba lett adva, hogy mindent, ami hasznos lehet nekünk idekint, ki kell hozni, még akkor is, ha meg kell rongálni miatta valamit. Hosszabb tartózkodásra minél kellemesebbé s lakályosabbá akarjuk tenni házikónkat.

Délben Tauber bejön op.(erációra), megint a lábával van baja. Pesten volt, s a levelemet föladata.

Este vacsora után máriásozunk, s azon vesszük észre magunkat, hogy már fél tizenkettő óra. Ha pénzbe ment volna, még a fejemet is elveszítettem volna. Így elmulattunk rajta úgy, mintha legalábbis odahaza karácsonytáji kártyázás folynék.

⁶ Jarak Rumától délre, a Száva-könyök északi partján fekvő falu.

19-én. Hétfő. Hál' Istennek, fölségesen szép idő van. Maródi vizitet szabadban tudjuk megtartani. Utána kimegyek a III. B(atallion)-hoz, de előbb kiadom a rendeletet, hogy a ház végéhez biztos golyófogót kell csinálni, hogy ne kelljen félni, ha a házból kilépünk, hogy menten agyonlőnek bennünket!

A III. B(atallion) emberei nagy munkában vannak, mindenütt folyik az építkezés, a takarítás, a csinosítás. A tiszték lakását valóságos ünnepi díszbe öltöztetik. Forinyák lakása elül a tetőtől le zöld mohával és pázsittal borítva, előtte valóságos kis kert, galagonya- és kökénygallyakból, iszalagból, őszi virágok tökből és stapnelhüvelyből készült vázákban. Házának teteje búzával földve. Szabályszerűen beszegve; a ház előtti kertben asztal, padok, s az egész, ahol lepázsítolva nincs, behomokozva szépen. S így néz ki mindegyiké. Pedreki őrnagy pláne fürdőszobát készített, téglakád cementsesen, rendes téglakályha szépen kifaragva, s párkányokkal, mint a rendes cserépkályhák. Az 5. századhoz menet viziteltük őket végig. Kint az 5. századnál Ziegerék éppen ebédeltek, s engem is mindjárt meghívtak ebédre. Borjúpörkölt burgonyával, sült tészta meggybefőttel, dalmát vörösbort volt az ebéd. Előre meghívtak bennünket ebédre, egyikszert a Dr. és én, másodszer a Dr. és Tóth.

Terjék Pali volt bent.

Este szokatlanul erős fegyver- és ágyútűz; az ágyúk tüzelésétől valóssággal reng a föld alattunk és a ház a fejünk fölött. Igen sok srapnel és egy pár gránát is robban soraink fölött és között. Különösen óriási tüzelés folyhatik a balszárnyon, de igen messze tőlünk. Folytonos villogás s igen tompa dörgés örökösen.

Erlich ma hozott egy óriási teknőt. Holnap megkezdjük a fürdést. Tóni meg egy kisebb teknőben a mosást fogja elintézni.

20-án. Kedd. Reggel óriási nagy köd. Maródi vizitre egy embert hoznak, aki az éjszakai csetepatéban megsérült. Egy golyó megütötte a dekungban a sapkáján keresztül, s egy kissé megrepesztette a fejbőrét, de még a sapkája sem lyukadt ki. Ez volt az egész éjszakai csetepatéből a zászlóaljunktól. Később azonban hoznak egy embert, ez már reggel sebesült meg súlyosabban. Bal szemöldökén kapta a golyót, sértette a szemet is.

Tóth előléptetése megjött, csillagot azonban Rumáról kellett hozatni.

Az ég folyton felhős, s valószínűleg megint eső lesz. Pedig igazán jó volna már, ha szép idő maradna.

Újság nem történt semmi. Éppen olyan egyhangúan megy minden, mint eddig. Szokatlan csak az volt, hogy a szerbek ma szokatlanul sokat lóttek ágyúval (srapnel), s mind a mi környékünkön csapódott le. Egy-két

ágyúszalvenünk [ágyúsortüzünk] után azonban elhallgattak, s később csak a már megszokott egy-két golyó füttyül el a fejük fölött.

Estefelé átöltözés, hogy holnap nekem is kimoshassanak.

Cigarettatöltés. Rumáról hozattam 22-es dohányt 5 paklival (25 Kor.) és 2 doboz 2. sz. cigarettafüvet, s most ez lesz feltöltve. 1 dob.(oz) hölgy⁷ 3 kor(ona).

6 órakor elkezd cseperegni az eső, s úgy látszik, esni fog egész éjszaka, nagyon neki van borulva.

Levél vagy lap még mindig nem jött hazulról, pedig már igazán türelmetlenül várom.

Este 9-10 óra között villámlás, mennydörgés volt. Eleinte azt hittük, hogy valami óriási robbanás volt, de hogy később többször megismétlődött, meggyőződünk róla, hogy villámlás és mennydörgés. Az eső esik rendületlenül.

21-én. Szerda. Reggel 5 órakor sebesülthöz keltenek fel. Még este 8 órakor indították útnak a sebesültvivőket, de a kötnivalók féltek a golyótól, s lefeküdtek a traglireknél [hordágyaknál]. Homloklövés, a frontlebeny roncsolásával.

8-kor jön a másik estéli sebesült egy már ma reggel megsebesülttel. Az utóbbi arclövés, a golyót itt köpte ki. Az előbbinek igazán bámulatos szerencséje van. Kapott legalább 5 golyót, a ruhája szinte rostává van lőve, s egész sérülése a bal könyök fölött egy bőr alatti lövés. Mellén vagy száz db lap fogott föl egy golyót, s a köpenyén és blúzán még egy pár golyó szaggatta lyuk van. Állítólag a mi 7. századunk lőtte őket. A vizsgálat megindult. Ez a sebesült Frenkel Lőrinc (jász)berényi fiú. Leveletem, amit Palkónak írtam, rábíztam, ígérte, hogy biztosan el fogja juttatni. Abonyba kéredzkezik az ottani vöröskereszt kórházba. Bízom benne, hogy kézbesíti.

Cigarettaim nagyon megfogyatkozott, mert a 3 sebesült között (egy pionír megcsapta munka közben a lábát nagy fejszével) kb. 30 db-ot osztottam ki.

Állandóan borús az ég, reggel ugyan talán 1 óra hosszára kisütött a nap is. Sparherdreperálás [takaréktűzhely-javítás]. Kúttisztítás, az esővíz belefolyik.

Este 6 órakor hoznak egy sebesültet. 2 lövés (srapel), az egyik tüdő. Rosszul légzik, nincs kizárva, hogy tracheotomiát [gégemetszést] kell nála végezni, s azért előkészítjük a szükséges műszereket, netalán az éjszaka szükség lenne rájuk.

⁷ Az első világháború idején népszerű cigaretta.



István katonaképe

Szokatlanul nagy csöndesség van, csak elvétve ropog a puska is, s egész este nem volt ágyúzás.

Hazulról még mindig semmi.

22-én. Csütörtök. No, hál' Istennek, most nem esik az eső, s talán el is marad mára. Súlyos betegünk nincs, sem újabb sebesültünk. A tegnap estivel nem volt semmilyen különösebb baj az éjszaka, nem lett szükség a tracheotomiára sem.

12 órakor a Ziegerékhez mentünk ki a Dr. és én ebédre. Újság csak annyi van, hogy dr. Deutsch törzso.[rvos] az ellenség előtt tanúsított hősiességéért a Ferenc József-rend középkeresztjét kapta. Nem tudom ugyan, hol tanúsított ilyen hősiességet a törzso.[rvos] az ellenség előtt. Állítólag Bugyik is föl van terjesztve a vitézségi éremre.

Nem akarom még önmagamban sem bírálgatni ezeket a kitüntetések, de általánosan fölűnt már, hogy olyanok, akik jóformán zaját sem hallották a csatának, ki lettek tüntetve, vagy fel vannak terjesztve kitüntetésre, s számtalan tiszt és egyéb ember, akik igazán nagy dolgokat csinálnak, szolgálnak tovább szép csöndesen anélkül, hogy a kutya is szólna hozzájuk csak egy árva dicsérő szót is.

Példa: Bordács elő van terjesztve, az őrmesterről, aki megcsinálta azt a dolgot, ami a B.(ordács) érdeméül van feltüntetve, senki sem emlékezik

meg. B.(ordács) akkor közel sem volt, valahol hátul volt a lovakkal. Igaz, hogy az őrmester azóta meghalt.

Úgy lesz lassanként, hogy aki jogosan kap ilyen kitüntetést, röstelleni fogja, hogy neki is viselnie kell az ordót.

Vége-valahára levelet kaptam Ilonkától. Szabadkozik, hogy azért nem írt, mert nagy felfordulás volt otthon, szoba-, ajtó-, ablak- stb. festés. No azért Pista írhatott volna. Hogy Ilonka el volt foglalva, azt értem. No de most legalább kipótolta a mulasztásokat. Talán soha még ilyen hosszú levelet nem írt. Szüret volt ott is. Apátin is van hadikórház, 50 sebesültjük volt eddig. Ruháim készen vannak, csak el kell küldeni, várják, mikor indul meg a tábori posta csomagszállítása ismét.

Újra fogják sorozni a 24–36 éveseket. Ugyan mi lesz Pistával, hát Miklós és a többiekkel? Gyula még mindig nem írt, mi lett a hadipilótaságból, akceptálták-e?

Az este szokatlanul csendes volt. Kb. ½12-kor írom e sorokat, s eddig alig esett még fegyverlövés is.

23-án. Péntek. Elszállítandó maródi egyáltalán nincs. Éppen be akartuk küldeni a kocsit Sevaricére, mikor sebesültet hoznak. Regruta az istenadta, s apáti gyerek: Lóczi Elek (István fia). Bal halántékán sebesült. Súlyos a sebesülése, agyrészlet is van kicsapva, de valószínűleg életben marad. Fölpakoljuk a kocsira, s elküldjük azonnal. Kb. 12 órakor ismét kapunk egy sebesültet, ez a lába fején van löve, de mert jó kötéssel el tud menni, miután megebédelt, elküldjük gyalog, hogy ne kelljen holnapig itt várakoznia.

Du. egy része újságolvasással telik el. Később, mikor Ehrlich megjött, levelet is hozott nekem Margitkától, Andortól és Szabó Kálmántól s feleségétől. Oly jólesik már a rég nem látott sorokat olvasni. Margitka kb. u.(gyan) azt írja, amit Ilonka tegnapi levelében olvastam. Andor írja, hogy Pataki Pista, Fuchs Kazi és Szabari János Rumán vannak, az etappen kommandónál [hadtápparancsnokságnál].

Szabóné írja, hogy Kálmán is sor alá kerül, s egy szép, de azt hiszem, nem szívből jött frázissal írja, hogy örül, hogy végre Kálmán is szolgálhat a hazáért. Szegény asszony, valószínűleg sokkal többet fél a férje besoroztatásának lehetőségétől, mintsem örül neki. Mit is csinálna egyedül minden kereset s jövedelem nélkül? Ki tudja, hogyan gabalyodott össze Kálmán megint a szüleivel, s vajon segítenék-e azok a feleségét?

Szomorú, hogy már rájuk is rákerül a sor, s valószínű, hogy ők csak belső szolgálatra lesznek alkalmazva, mégis baj, hogy már rájuk is szükség van.

Este 7– $\frac{1}{2}$ 9 (között) ismét nagyon heves ágyú- és kis fegyvertűz. Meglehetősen sok srápnelt és gránátot küldenek a szerbek.

24-én. *Szombat.* Ma úgy látszik, szép idő lesz. Mikor fölkelek, még felhős ugyan az ég, de a nap már ki-kisüt, s erősen oszlik a felhő. Istenem, milyen fontos most mindnyájunknak a szép idő, mindig az után vágyunk.

Súlyosabb maródink nincs, elküldeni nem kell semmit sem.

Pumpoló hadjárat a tren [trén, utánpótlás] ellen cukor, rum stb.-ért.

Délután Tauber mondja, hogy tegnap este a szerbek megtámadták a balszárnyunkat, s ott a 74. ezredet vissza is szorították, de ezek a segítségükre ment 42. ezreddel együtt visszaszorították őket, s igen sok szerb harapott a fűbe. Különben a gazemberek nekünk is csináltak alapos kárt. A Mgew. III. [a III. géppuskás osztag] egyik fegyverét szétlőtték gránáttal, nem maradt egy szemerkényi ép rész sem benne, s 2 emberünk meghalt, 2 megsebesült.

Bakáink kieszelnek mindenféle bolondságot. Tegnap üres konzervdobozokat fűztek föl spárgára, s azt fölkötötték két fára. Este aztán elkezdtek rángatni. A szerbek örült tüzelésbe kezdtek, azt híven, sturmolni akarunk, s a bakáink a dekungjaikba húzódva ismételték a rángatást, valahányszor azok abbahagyták a tüzelést. „Hadd fogyassza a Bozsi a muníciót.” Schimunek elmegy az ezredtől a 24. Div.(ision) San.(itäts) Anst.(alt)-hoz. Helyette Rados jön ki a II. B.(atallion)-hoz.

Este az első századtól hoznak egy sebesültet, de nálunk kb. 10 perc múlva meghalt, holnap eltemettjük, kihívadjuk Koránit, s ő fogja eltemetni. Szívlövés.

Szivar és cig.(aretta)szipka fabrikálással üjtük agyon az estét.

25-én. *Vasárnap.* Koráni tisztelendő $\frac{1}{2}$ 8-kor itt van, hogy eltemesse a halottunkat.⁸ Rudas már megint itt van, már ismét bizonyítvány kell neki.

Terjék Pali arany vitézségi érmet kap 29-(e)i csatában tanúsított bátor magaviseletéért.

A jobbszárnyunkon az öreg 29-es honvéd népfölkelők⁹ rohamot intéztek a szerbek ellen, s 2 dekungjukból kiverték őket. Kisül, hogy ezek

⁸ Egy ezekben a napokban született haditudósítás „Korányi regimentspáter”-ként emlegeti (FÉNYES é. n., 69).

⁹ Nevükkel ellentétben a népfölkelők nem önkéntesek voltak, hanem olyan sorozott katonák, akiket a rendes ezredek állomáshelyén hoztak létre, s azonos számot viseltek, mint a honvéd gyalog- vagy huszárezred.

az öreg fiúk viselik magukat mindenütt legderekasabban. Przemislnél [Przemysl]¹⁰ is ők tartották a várat majdnem két hétig, s itt is már több ízben kimutatták, hogy tudnak ők annyit, mint náluk sokkal fiatalabb társaik; sőt!

Rados átvette a III. B. hilfplatzot, volt ideát is.

Bakáink egyre leveleznek a szerbekkel. Van egy kút, ahonnan közösen hordják a vizet. Vízért fegyvertelenül mennek, ott teszik le a kút környékére. A múltkor egy szerb egész a dekungjainkig jött egy levéllel. Futott s mutatta a levelet. Közel a dekunghoz eldobta, s futott vissza. Az volt írva: Miért harcoltok tovább, tegyétek le a fegyvert, hiszen az oroszok Budapesten és Berlinben vannak. Tőlünk egy baka vitte meg a választ: Tegyétek le a fegyvert, a mieink Moszkvában és Szt. Pétervárott diktálják a békét.¹¹

Van közös paprikaföldjük is, hol gyönyörű szép érett paprika terem, itt sokszor összetalálkoznak, s másként nem árthatván egymásnak, megfutnak egymástól, s legföljebb rögökkel megdobálják egymást.

Mieink állandóan haladnak előre, pl. a 6. századunk már rohamtávolságon belül van, kb. 70 lépésnyire a szerbek vonalától. Persze a szerbek nem az első árokban vannak, s egységeink lövik a 2. sőt 3. dekungjaikat is, amint hírlik, elég szép eredménnyel! Este szokatlan nagy csönd. Borul.

26-án. Hétfő. Maródi vizit után egy sebesültet küldünk be. Alig megy el azonban a kocsink, hoznak még kettőt, haslövés mindkettő.

Csúnya nagy köd van. S mikor fölszáll, a nap nem tudja áttörni, felhős marad az ég. Olyan szomorú ilyenkor minden.

Pistától levél. A népfölkelők sorozásáról ír. Az hírlik otthon, hogy újabb pót sorozásokkal a két szövetséges ország 8 millió embert akar hadba állítani, s ezeket úgy kiképezni, hogy a legrövidebb idő alatt, ha szükség lesz rájuk, harcba is vihesse őket. Még akkor mindig megmaradna a most 20 és 19 évesek korosztálya.

Bízom én még mindig, hogy ránk nézve sikeresen végződik a háború, de mikor? Az eddigi jelek mind azt mutatják, hogy nagyon sokáig el fog még tartani a dolog.

Állítólag Leitner valamilyen kitüntetést kapott. Ehrlich hozta a hírt, megerősítése még nincs.

¹⁰ A galíciai várat és erődrendszert 1914. szeptember 16-án zárták körül az oroszok, és csak 1915. március 22-én tudták elfoglalni.

¹¹ A közös kútról és a levelezésről megemlékezik Fényes László haditudósító is: „Volt már a bakáknak a szerbekkel közös kútjuk; éjjel a szerbek, nappal mi használtuk, csavargó kutyákkal küldözgették az üzeneteket, hogy egyik fél sem bántja azokat, a kik vizet hordanak” (FÉNYES é. n., 65).

Egész nap s most este is alig egy-két golyó füttyül körülöttünk, s ágyú-lövés is itt közelünkben legföljebb 8 lett leadva, a szerbek még ma egyál-talán nem lőttek ágyúval.

27-én. *Kedd.* Pusztulunk és veszünk. Appel már 3 napja kínlódik oda-kint, s ma végre 39-es lázzal kényszerült bejönni hozzánk. Kron.(ikus) reumája s most még nagy influenzája is van. Mondja, hogy 3 nap múlva megszólalnak az Erdmörserok [földi mozsárágyúk]. Az ágyúcső maga a föld, a löveg ekrazittal és vasdarabokkal megtöltött erős söröshordó. Kilö-véskor a gáz nem tudja a földet szétrepeszteni, előbb kilövi a löveget. Csak igen közelre lehet vele lőni, s irányítani természetesen nem lehet. Készül ilyen több a svarm liniában [schwarmliniében, azaz a harcvonalban], s a szerbeknek a mienkhez igen közel álló svarmliniája fogja kapni ezeket a kis bonbonokat.

Leitner csakugyan megkapta a kitüntetését. Volt itt ő maga is, gratu-láltunk neki. Különben nagy a vendégjárás. Rados, Leitner, még előbb a papunk, Koráni és Leitnerrel együtt Roguliti és Werkner.

Appel mondta, hogy a tábori posta 24-e óta ismét szállít csomagokat. Így van kilátás rá, hogy hamarosan megkapom én is a kért s otthon már készen álló holmikat. Jó is volna már, ha itt lenne minden.

A mi vonalunkon támadás nem lesz. Századjaink, amennyire lehetett, előreásták magukat, s helyenként a 68[-as gyalogezred] már csak 30–40 méterre van az ellenséges dekungok elsőjétől, de itt egy kb. 7 mf [mér föld] rétes ingovány, az Iver egy ága van, s ezen nem tudják átásni magukat. Így támadás a jobb- és balszárnyakon lesz, s mi csak akkor megyünk előre, ha további ásás és egyéb nélkül is meg lehet tenni. Ilyenformán nekünk egyenlőre (sic!) nagyobb munkára nemigen van kilátásunk. Különben az volna a legjobb, ha nem kellene már egyetlen embert sem kötnöni többé, de mikor lesz az, hogy újabb sebesülés már nem lesz?

A mieink különben állítólag annyira előrenyomultak, hogy a szerbek egészen Tabanovič közepéig vonultak vissza, s ott a falu közepén sáncol-ták el magukat, azért is bombázzák most ágyúink két nap óta csak a fa-lut. Leitner mondta ezt, de azt hiszem, a névben tévedett, met Tabanovič itt előttünk van, s az, amit ő hallott az ezredirodán, valószínűleg Glusči [Glučci] vagy Metkovič lesz a jobbszárnyon. Sajnos, hogy csak még itt tar-tunk, s máris 15 000 embert veszítettünk. Ilyen veszteséggel már Nisben kellenék lennünk, s hol vagyunk még attól.

Ma Fényes László kint van a 6. és 7. századunknál.¹²

28-án. Szerda. Reggel 9-kor megint egy sebesült, lép, gyomor, diafragma [rekeszizom], májon át. Feldtragén vitetjük tovább. 11-kor újabb sebesült, comblovés, igen csúnya geller által ütött seb. Ez utóbbit alig szállítjuk el, megint hoznak egyet 13 o. [órákor], hátul a nyakán ment be a golyó, s a járomív alatt jött ki, átfúrta a nyelvgyököt.

Koráni, Rados, Mory jöttek át, Koráni a jägerekhez temetni.

De. nagytakarítás. Mori [Mory] munkában van.

Tauber hozott élclapokat. Mondja, hogy holnap reggel 4 órákor a 6, 7, 8 és 38. c egy százada rohamot intéz a szerbek állásai ellen. Alig 50 lépésnyire vannak a szerbek előtt: előre kell menniük okvetlenül. Szóval mi el lehetünk rá készülve, hogy reggel lesz dolgunk esetleg bőségesen. Azt mondja, igaz, hogy a szerbek Kupinovónál áttörtek a Száván. Lovasságunk valószínűleg ezért ment el, s ágyúinkból is vittek el.

Du. folyik a kukoricatörés és -fosztás meg szárhordás. A fosztást is elrakatjuk takarmánynak, s a kukoricát felkötözzük. Persze, ha menni kell valamerre, itt marad.

5 óra tájban több srapnelt kapunk. Egy hátunk mögött kb. 20 lépésnyire esett le, de nem explodált. Kiástuk a földből, s átküldjük a törzsnek. Tegnapi több löveget találtak, amelyek mind homokkal voltak töltve.

29-én. Csütörtök. Az éjszaka, különösen 3 órákor roppant nagy tüzelés, erős ágyútűz. ½6 órákor sebesüléshez költenek fel. Fejlövés, halálos. Rögtön utána a második mell-lövéssel. 7 órákor egy, aki magát lőtte meg. Jelentést teszünk róla... Ezután hordják a sebesültet folyton. A 6, 7, 8. századok előrenyomultak, s most oldalról kapják a tüzet. Halottunk 10½ órákor már három, itt van mindkét papunk temetni. 11-kor hoznak egy fiút comb-, scrotum- [herezacskó] és penis-lövéssel, az egyik here kint van a scrotumból.

Nagy kocsit kérünk az anstaltól, mert egyetlen kocsinkkal nem tudjuk elszállítani immáron 7 sebesültünket.

Reggelink és ebédünk majdnem együtt van, s én a reggeli öltözködést még mindig nem tudtam befejezni, mert folyton úgy hozták a sebesültet, hogy az egyiket éppen hogy csak elláttuk, utána egy kézmosás, és már itt van a másik, s alig van könnyű sebesült. Du. 2 óráig összesen 13 sebesültünk van. A közeli napokban nagyobb munkára van kilátás. A III. B(atallion)nál már készítik a létrákat a vizesárcok s a rőzsecsomókat a farkasvermek betöméséhez és megmászásához. Valamelyik éjszaka angrief [támadás] lesz, s tekintve, hogy a lefolyt 1 hónap alatt éppen elég idejük volt a szerbeknek elegendő farkasvermet stb. készíteni, valószínű, hogy lesz rengeteg sok és igen csúnya sebesülés...

A csomagforgalom megindult, s várom mindennap, mikor jön az enyém is.

Temetőnkben már 12 sír van, s ezekből csak 5 más ezredbeli, a többi 68-as.

Este esik egy kis eső, de ki fog tisztulni.

9-kor hoznak egy halottat, sebe nincs, szívszélhűdés ölte meg. 11 óra-
kor egy súlyos sebesültet hoznak ismét, saját emberünk közvetlen közelből
öltés közben lőtte fejbe. Reggelre biztos meghal.

30-án. Pénteken. Úgy látszik, Haár alezredes úrnak nem ízlik a sturm.
Most, hogy általános támadás van készülöben, fölváltotta a Ba(talli)onját
a mi III. B.(atallion)unkkal. Persze, a magyar baka kell a rohamhoz. A
fölváltáshoz a Lager Ba(talli)on teljes kimerültsége (!) szolgáltatott okot.
1 hét alatt nem tudom, mitől merülhettek ki annyira. Az este sebesülten
behozott ember meghalt, ismét jön mindkét papunk temetni.

Tauber van bent nálunk. Rosszul néz ki a fiú, látszik, hogy nem aktív.¹³
Tbc pulm(onum) [tüdőgümőkór], reggeli hőm.(érséklete) 37.3. Köhög stb.
El akarjuk küldeni, de nem megy. Ő még meg akar enni egy pár szerbet a
legközelebbi rohamnál. Frank átkelt Mitrovicánál [Sremska Mitrovica], s
a napokban meglesz az általános támadás. Nemcsak mi, hanem az egész
vonaltámad. Sőt az a hír, hogy átkel egy csapatunk Sabácnál, s följebb és
több helyen, sőt Belgrádnál is. Ha ez igaz, s ha sikerül is, akkor azt hiszem,
a szerb háború gyorsabb tempóban fog menni az eddiginél, s sokkal ered-
ményesebben. 27-én 500 foglyot, 2 ágyút és 5 gépfegyvert zsákmányolt
Nočajnál [Nočaj] Frank.¹⁴

Megkaptam a csomagot. Pompás báránymellényt, hósapkát, térd- és
karmelegítőt stb. Ezenkívül 2 tábla csokoládét, 4000 db cigarettát, do-
hányt, papírt kaptam. Örülök a pompás dolgoknak, csak elhelyezni volt
nehéz, úgy tele lett a borjóm, hogy több már igazán nem fér bele.

[A notesz következő oldalának teljes hosszában ezt találjuk:]

Utolsó kívánságom!

Csak családom valamelyik
tagja bontsa fel!!!!

Koczka József

¹³ Bizonyára arra érti, hogy nem fertőző a tüdőbaja.

¹⁴ Frank gyalogsági tábornok, az 5. hadsereg parancsnoka. A győzelem ennél is
nagyobb volt: 1000 hadifoglyot, 4 löveget, 8 géppuskát és sok hadianyagot zsákmá-
nyoltak, az elesett szerb katonák száma 800 (BÁNLAJKY 2672.html).

[Ehhez a laphoz volt kapcsolva a Napló szerzőjének alábbi, még Zimonyban fogalmazott végrendelete:]

Végakaratom.

Ha a mindenható Isten úgy akarja, hogy ezen háborúból ne kerüljek haza, megnyugodva az ő szent akaratában, nyugodtan várom halálom bekövetkeztét. Az életet nem sajnálom, egy szép halál többet ér, mint egy csúnya élet, s bízom Istenben, megbocsátja a hazám s embertársaim iránt való kötelességem teljesítése közben elszenvedett haláloméért azon bűneimet, amelyeket eddigi életemben el-
lene, szülőim s önmagam ellen elkövettem. Édes szüleimet s testvéreimet kérem, bocsássák meg nekik is mindazt a sok bánatot, szomorúságot, amit nekik eddigi életemmel okoztam, s mindezek dacára gondoljanak rám jó szívvel.

Tulajdonképpen nincs is mivel rendelkeznem, s ezen soraimat inkább „Utolsó kérelmem” szavakkal kellett volna kezdenem.

Kérem Édesapáékat, hogy az esetleg még rám jutandó vagyonszámot úgy osz-
szák föl majdan testvéreim között, hogy az egésznek 1/2 része legyen az Ilonkái és Margitkái, s másik fele egyenlő arányban osztozzék meg a fiúk között. A lányoktól sokkal többet vontam el, mint a fiúktól, s aztán meg a fiúk mindegyike idestova maga is megkeresi a tisztességes kenyeret, s a lányok jobban rászorúlnak az örökségre, mint ők.

Van egy pesti hazai takarékp.(énztári) sorsjegyem, melynek utolsó részletét elutazásomkor volt szíves Édesapa kifizetni. Hogyha ezen sorsjegyet bármikor kihúznák bármilyen összeggel, ezen összeget a következő kép[er]szíveskedjék Édesapa megosztani: 1.) A tényleg nyert összeg 10%-a jótékony célra adandó, mégpedig ha a „Virzsíniázó” asztaltársaságnak van valamilyen jótékony célú alapítványa, a[h]hoz csatolandó, ha ilyen nincs, valami más, de csakis az apáti gimnáziumot érdeklő jótékony célra fordítandó.

- 2.) A további összegnek 20%-a Ilonkának,
- 3.) 20%-a Margitkának,
- 4.) 15%-a Pistának,
- 5.) 15%-a Gyulának,
- 6.) 15%-a Palkónak,
- 7.) 5%-a az Andor kislányának, Icának fizetendő ki, illetőleg nevére nagykorúságáig elhelyezendő biztos helyen.

Hogyha a nevezettek közül a kihúzás idejéig bárki is meghalna, az őt megillető rész a többiek között egyenlően osztassék meg olyan formán, hogy az 1.) alatt írt jótékony cél a többiekkel mindig egyformán osztozkodjék. Tehát kihúzáskor az elhalálozott részét is ki kell vetni, s azután a többiek között egyenlő arányban elosztani. Kivételt csak a kis Ica képezzen, amennyiben az ő elhalálozása esetén esetleg ezután születendő testvéreire szálljon az őt megillető rész.

Ezen óhajtásom végrehajtója Édesapa után mindig a család legidősebb tagja legyen.

Kívánom tiszta szívből, hogy mindnyájan megérjék sorsjegyem kihúzásának idejét, még akkor is, ha a legutolsónak húznák ki.

Egyebem nincs. Apró tárgyaim közül, aminek értéke van, válogassák ki, s ha érdeklí egy-más [egy s más] testvéreimet, tartsák meg emlékül. Sok nincs, sőt mondhatnám, semmi, ami érdekes, de olyan talán akad, ami arra jó, hogy néha-néha eszükbe jusson róla, volt nekik valamikor egy rossz bátyjuk, aki őket nagyon szerette.

Áldja meg az Isten mindnyájukat, Édes Szüleimet jóságukért, testvéreimet szeretetükért, nekem bocsássa meg bűneimet, hogy egykor egy boldogabb másvilágon ismét viszontláthassuk egymást.

Isten legyen mindenkor velünk. Ammen.

Zimony Józsi

1914. augusztus 17-én

Október 30-án [Péntek] Szijj kapitány már megint előre akar bennünket vinni. Nem tudom, hogyan dolgoznánk bent a svarmlíneában. Persze nem megyünk. Innen el tudjuk szállítani a sebesülteket, de futóárkot igazán nem készítettek kocsi és ló számára. Meg ha legalább nagyon messze volnánk, de Tabanovič, amit el akarnak foglalni, nincs 1½ km-nél többre.

Ma ismét volt egy sebesültünk, akinek penise volt sérülve, s este meg egy Z(u)gsf(ührer), aki valószínűleg magát lőtte meg.

A vacsorát ma már nem hozzák ki, nekünk kellett volna érte küldeni, de elfelejtettük, s most paprikás krumplics lesz a vacsora.

31-én. Szombat. Éjszaka 1 órakor megszűnt a tüzelés, s reggel, mikor fölébredtünk, abszolút csöndesség. Jön a jelentés, hogy a szerbek a legnagyobb sietséggel visszavonultak. Egy cugunk [szakaszunk] Tauber vezetésével már korán reggel bent volt Tabanovicson, s az ki is van üritve teljesen. Vonulunk előre Tabanovičba. Délben 12 órakor már ott ebédelünk. 3 órakor az ezredünk kivonul a sabači [šabaci] úton, de le fog térti Stitor [Štitar] felé, s azt fogja támadni. A mi zászlóaljunk Brigád reserve [tartalék brigád]. Ahol előbb megállapod(unk), az egy magyar ember, Tóth Lajos háza. Újvidékről, Zágrábból stb. származó fényképek és magyarul írott levelezőlapok voltak a házban. Az eddigi falvak közül egyik sem volt olyan gazdag, mint ez. Eddig csak Uzvičén [Uzveće] volt egyetlen padlós szoba, itt valahány házban bent voltam, mind padlózott s szép tiszta. Második helyünk is, ahol az éjszakát óhajtjuk eltölteni, az is egy igazán tiszta, frissen

meszelt falak, súrolt padló stb. Az éjszaka nem rendezkedünk be teljesen, még bizonytalan a helyzet, s csak pusztá szalmán fekszünk s köpönyeggel takarózunk, mert könnyen lehet, hogy még az éjszaka tovább kell menni.

Sabács felé nagy kézi- és gépfegyvertűz és igen erős ágyúharc van. For-szírozni fogjuk az előrenyomulást, s nem fogunk időt engedni a szerbek-nek, hogy olyan erős dekungokat csináljanak, mint itt. Títel alatt szintén átkelt egy divízió a Dunán, s a pancsovaiak is átkelnek, és Belgrádot támadják. Frank is erősen nyomult előre a mitrovicai szögletből, s valószí-nűleg ez kényszerítette a szerbeket ilyen hirtelen visszavonulásra.

Törökország megüzente a háborút Oroszországnak, s a Bulgária és Szerbia közötti háború csak napok kérdése. Bulgária teljesen önállóan akarja folytatni Szerbia ellen a háborút.

Igazán nem reméltük, hogy ilyen könnyen haladunk előre, s minden veszteség nélkül előrenyomulhassunk előbbi állásainkból. Hogy aztán ez-után hogy lesz, azt csak a jó Isten tudja.

Reggel előbb két szerb katonát kísért két bakánk. Bolgárok voltak. Patrouillebe [őrzáratba] voltak kiküldve 2 lovassal, s e kettő elhúzódtott egy házba, s mikor a mi bakáink jöttek, előbújtak. Tabanovičban még kb. 30–40 katonát s 5 öreg férfit és 2 öregasszonyt [fognak el]. Most már nem úgy csinálunk, mint mikor először jöttek át csapataink. Minden élő lélek át lesz küldve Magy.(ar)országra.

November hó

1-(j)én. Vasárnap. Reggel 8 órakor továbbvonulunk a zászlóaljunk után Majorba [Majur].¹⁵ Rados-Móryval közös házba megyünk. Közös lónak túrós a háta. Végeredményben kiszorulunk a házból, s egy kis melléképü-letben húzódunk meg embereinkkel együtt. Délben a 6. századnál ebéde-lünk, s Taubert gratuláljuk meg hadnaggyá történt előléptetése alkalmából.

Sebesült nem volt egész nap ezredünktől. Este 8 órakor parancsot ka-pott nehéztüzérségünk, hogy ne lője tovább Szabácsot, mert a mieink már bent vannak a városban. A mi zászlóaljunk előrement a méntelepét meg-szállani, mi éjszakára maradunk itt. Este vacsora után a Dr-ral igen sokáig, kb. 12 óráig sétálgatunk kint az úton, s elgondolkozunk rajta, milyen szo-morú halottak napja van ma otthon, Magyarországon. Hány anya, feleség, testvér gyűjtana gyertyát hozzátartozójáért, aki távol délen vagy északon jeltelen sírban alussza örök álmát.

A fegyvertűz teljesen elült, csak nagyon néha hangzik egy-egy ágyúdö-rej. Üldözik a futó ellenséget. A szabacsi úton a muníciós kocsik végtelen sora vonul előre, úgy látszik, mennek be Szabácsra.

¹⁵ Egykori majorsági település Sabác közvetlen közelében.

2-án. Hétfő. Halottak napja.

Reggel 8 órakor vonulunk előre. Ahova most jöttünk, a Kepeni Major, itt van az a bizonyos méntelep is. A 42-sek éjszaka 3 óra óta bent vannak Szabácson, csak a 13-as jäg(e)rek 250 sebesültjüket kötözték be. Mi a 8-tól kapunk 11-kor egy mell-lövöttet. Kint volt a svarml(inie) előtt patrouillban. Utóbb még két sebesültet hoznak be. Leitnerékig szállítjuk el őket. Mind patrozás közben kapta a sebét, s mind egyformán mondják, hogy a szerbek a legnagyobb sietséggel vonulnak vissza a hegyek közé.

Az I. B.(atallion)-unk bevette magát Szabácsba, de parancsot kapott, hogy jöjjön vissza. Azt mondta az ezredes, hogy valószínűleg mi megyünk be hídfőőrségnek. Bizony, jó volna. A konyhánk, Isten tudja, merre van elől a századok mögött, s most ismét csirkeleves, csirkepaprikás lesz az ebéd-vacsora.

Palkótól lapot kaptam, írja, hogy a csomagot elküldte, s levelemet is megkapta.

Bucsi fhgy [főhadnagy] meghalt, mell-haslövés, lép-, gyomor-, májroncsolás. Szegény embernek mindig rossz előérzete volt.

Ebéd-vacsora után a gyönyörű szép holdvilágos estét élvezzük, s föl-sétálunk Leitnerékig. Hazajövet megteázunk, s kb. 12 óráig tartlizom¹⁶ a doktorral.

3-án. Kedd. 8-kor ébredés, rögtön maródi vizit, s már közben 3 sebesült a 8-tól. Bataillonunk támad egy Pričinovičs (sic!) nevű kis falut Sabač fölött, amit még az ellenség tart megszállva. Egyelőre itt maradunk. Messze vagyunk ugyan a B(atallion)-tól, de máshová nem mehetünk, mert ha az 5-6-hoz megyünk közel, messze vagyunk a 7-8-tól s viszont. Szertusék is átjöttek ide, sőt, itt van már Lővenbern törzsorvos is. No akkor nekünk már a svornba [rajvonalba] kellett volna kimenni.

Állítólag nem foglalunk el nagyobb területet, csak az első hegylancot fogjuk mint országhatárt megszállni, s akkor várjuk a fejleményeket fönt. Töröko.(rszág), Perzsia és Afganisztán megtámadták az oroszot, s Oroszország hadüzenete Bulgáriának, s erre viszont Szerbiának minden percben bekövetkezhetik.¹⁷

Csapatunk előrehalad, s mi 10 órakor fölszedjük a sátorfánkat, és még-iscsak átmegyünk a méntelepi tiszti épületbe. Kitisztítottam 4 szobát, s mint később beigazolódt, jó volt ezt tenni, mert igazán szükség volt rá. 11-től kezdve folyton horadták a sebesültet, s ebéd, uzsonna nélkül folyton kötöztünk este 9 óráig. Összesen 71 sebesültünk van. Tisztek Fhd (főhad-

¹⁶ Kártyajáték, dardli vagy felsős néven is ismert.

¹⁷ Törökország kilenc nappal később lépett háborúba.

nagy) Schrammen, Tauber és Túri. Túrin összesen 9 seb van. (Jász)Apáti 5, Szikszai, Gojsza, Csőke, Lóczi és Bagi.

Vacsorához csak 9 óra után jutok, akkor is egy kis elhűlt paprikás krumplihoz. Sikerült elszállítani minden sebesültet. Idejött az Anstalt, s a kocsjait 3-szor is megtöltve leküldtük őket a sabači fűrészgárhoz, s ott kompon viszik át őket. Mi reggel fogunk bemenni Szabács túlsó szélére a B(atallion)unk után, bár oda állítólag még ma nagyon járt a srapel és a gránát. Sabac különben, mint mondják, rettenetesen össze van löve. Én ugyan nem láttam még, bár az orrunk előtt van, de ma igazán nem volt idő arra, hogy elkészüljünk. Annyit láttam, hogy templomának tornyát levitte egy gránát, s több ház látszik már innen is, hogy romokban hever. No majd holnap.

4-én. Szerda. Reggel 6 órakor sebesülthöz keltenek föl. Poppel kapitány kapott egy szúrást az éjszaka egyik bakájától véletlenül. Nem súlyos. Még vagy 2 sebesültet hoztak. Bekötözzük őket, ott is hagyjuk mindjárt az anstaltnak. Poppel kiment vissza a századjához. Mi 7 órakor átjöttünk Sabačba. Borzalmasan néz ki. A templom környéke teljesen rommá löve, a város nagy része romban és kipusztítva.¹⁸ Állítólag elég gyöngén állunk itt, s nemigen tudunk továbbhaladni. A hadosztály rezervája [tartaléka], 2 népfölkelő ezred már ki van rendelve. A tegnapi ütközetben rengeteg veszteségünk volt, aknák robbantak föl, s minden robbanásakor pontosan bevágott a gránát is, állítólag sokkal több a halottunk mint a sebesültünk. Tegnap dél óta jóformán semmivel sem haladt előre csapatunk, s olyan hangok is hallatszanak tisztí körökből, hogy valószínűleg visszaszorítanak bennünket.

Sebesültünk délig csak egy van. Nem tudják kihozni a nagy tüzelés miatt. Mihelyst egy ember felüti a fejét, rögtön salvent [sortüzet] adnak rá, sőt ágyúval is lönek azon helyre.



Du. 2 órakor megfürödtem, s aztán egypár hazaküldendő apróságot csomagoltam be.

6 órakor kezdődött a munka, s 8 óráig kb. 30 sebesültet kötöztünk be. Kilenc órakor már el is lettek szállítva. Tóth beteg megint. Még fönt voltam ½12-kor, s ismét hoztak egy sebesültet. S aztán egyre-másra hordják 1 óráig.

[A napló kézírata itt ér véget.]

¹⁸ A haditudósító ezt írja: „A vizen túl Sabáč város összelődözött képe. A nagy vámházépületnek már csak részletei vannak meg, szintén a part mellett álló malomnak csak bádoggkéménye, a házak oldalain hatalmas rések s a fedélzetek telelyukatva” (sic!) (FÉNYES é. n., 71).

- 173. Stech

Regiment oder Corps	Tag, Monat und Jahr, dann Ort und Kreis und Land des Sterbens	Com- pagnie oder Escadron	Charge	Namen des Verstorbenen. Bei Frauen oder Witwen: auch der Name und Charakter des Gatten, samt Namen und Charakter ihres Vaters. Bei Kindern: auch der Name und Charakter des Vaters	Gedächtnis- Kreuz und Lohn
N. i. N. Infanterieregiment: Reichers No. 68.	1914. Eintausend- neinhundert vierzehn, am 4. vierten No- vember im Gefechte bei Tabac, in Serbien.	E. 73. K.	Empfangenpost; ;	Olayundor Vincel. 	Ab... Lohn... Lohn... Lohn...
	1914. Eintausend- neinhundert vierzehn, am 28. achtund- zwanzigsten Juli mit dem fünften Reinigungsregiment (Reinigung) <small>aus dem Regiment No. 15795. u. 1916. am 28. 7. 1914 in Serbien</small>	9. Jätkompanyia;	Jätkompanyia;	Immerig J. Kovacs. Kauern.	Josabai Amibul Jasé-Kajkó Jasé-Kajkó Lohn... Lohn...
	1914. Eintausend- neinhundert vierzehn, am 19. neun- zehnten Sep- tember im Feldspital No. 4/13 in Serbien.	12. Jätkompanyia	King János. Infanteria;	Wulbars Pifko. Laut Kündung des Escadrons E. No. 15495 am 19/6 Fortwert auf demselben am 19/6 1914. Kauern.	Josabai Amibul Jasé-Kajkó Lohn... Lohn...
N. i. N. Infanterieregiment:	1914. Eintausend- neinhundert vierzehn, am 14. vierzehnten November bei Lovenajabun- ka in Ser- bien.	10. Jätkompanyia	King János. Infanteria Kompanie bei. No. 15795	Jozef, Uludor Koczka. 	Jasapajai Amibul Jasé-Kajkó Lohn... Lohn...

A katonai halotti anyakönyv két oldala

Wegster.

Station	Altersjahre	Männlich oder weiblich	Relig. verheiratet oder unverheiratet	Profession	Verstorbensort	Reinheit oder Fäulnis	Wann und wo begraben worden	Der Begrabende oder die Lebendigen ausstellende Pflanzsammlung Charakter	Nr. und Spalte des amtlichen Protokolls	Anmerkung
Armutz-Kugelsch.	29 Jahre, (gest. 1885)	männlich	ledig	Magister	Gefallen mit Lazie- muskulatur	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	/	/	Armutz-Kugelsch.
Armutz-Kugelsch.	24 Jahre, (gest. 1890)	männlich	ledig	Werkbrennwerker	Gefallen mit Lazie- muskulatur	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	Podgorzki Friedhof	/	Podgorzki Friedhof Josić Friedhof
Armutz-Kugelsch.	32 Jahre,	männlich	ledig	Lehrmann	Gefallen mit Lazie- muskulatur	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	/	/	Armutz-Kugelsch.
Armutz-Kugelsch.	22 Jahre, (gest. 1892)	männlich	ledig	Lehrmann	Gefallen mit Lazie- muskulatur	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	1914 auf dem Friedhofe bei Travena- Jabinka, in Preußen	/	/	Dr. Paul Hory Lippstanzgr.

Epilógus

A *Jászapáti és Vidéke* című hetilap 1914. december 13-ai száma írja: „Hősi halál. Koczka József orvosnövendék, Koczka István Jászapáti téglagyáros fia, aki mint a 68. gyalogezred önkéntes szanitesz-káplárja a háború kitörése óta a szerb harctéren teljesített szolgálatot, a múlt hónap közepén, amikor a segélyhelyen sebesülteket kötözött, egy golyótól találva hősi halált halt. A rokonszenves fiatalember halála igaz részvétet keltett városunkban, ahol derék szüleit mindenki tiszteli, s ahol a korán elhunyt hőst is előzékeny, figyelmes és kedves úri modoráért mindnyájan szerették. Különösen fájlalják elvesztését barátai, akiket nagy számban tudott megszerezni, s akiket az ő önzetlen és odaadó ragaszkodásával mindig meg is tudott tartani magának. Fialtal életét gyönyörűen fejezte be. A harcmezőn, hivatásának gyakorlása közben érte a halál. Megérdemli, hogy emléke soká éljen közöttünk.”¹⁹

Irodalom

BÁNLAJKY József

[1928] A magyar nemzet hadtörténete. mek.oszk.hu/09400/09477/html/0023/2672.html

ĐURIĆ, Silvija–STEVANOVIĆ, Vidosav

1986 *Golgota i vaskrs Srbije 1914–1915*. Beogradsko izdavačko-grafički zavod – Partizanska knjiga (Beograd)

FÉNYES László: Sabáczt ostrománál. In Radó Antal szerk.: *A világháború naplója IV. Az 1914 november–decemberi események*. Lampel R. és Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalata, Budapest, é. n.

KOZMA József

2010 Kozma József emlékei az első világháborúból I–III. Ökrész Károly és Csorba Béla jegyzeteivel. *Létünk*, LI. évfolyam, 2., 3. és 4. szám

MIHAJLOVIĆ, Slavka

1986 Bombardovanje Beograda. In Đurić–Stevanović: *Golgota i vaskrs Srbije 1914–1915*. 103–139.

OLÁH Lajos–SZABÓ József János

2006 *Fényes szurony, rózsafa a nyele...* Nagykunsági katonák az Osztrák–Magyar Monarchiában 1868–1918. Timp Kiadó–Lavik92 Kft., Budapest

POLMANN Ferenc

2014 Pánik. Extrém stressz a harctereken. *Rubicon*, XXVI. évfolyam, 258–259. szám, 87–89.